Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu

Child Poverty in Turkey

Assoc. Prof. Dr. Özlem Durgun (Istanbul University, Turkey)

Abstract

Poverty is one of the biggest problems in developing countries. Poverty is general scarcity or the state of one who lacks a certain amount of material possessions or money. Poverty issue is examined on a sector and national levels. Addition it is examined in households and gender level in many countries. When these studies are examined, the most affected segments of poverty are women and children. In our study: The relationship between the woman poverty rates and female labour force participation rates were examined in Turkey. Poor children do not only occur in developing countries. In developed countries and in countries with high income levels, poor children are likely to occur. Adults’ poverty is possible to solve in time with employment, aids and donations. However, child poverty continues in the future. Unfortunately, aid to households are not enough. So the problem must be clearly demonstrated and implemented specific policies for children. Child is the social structure of the subject. Damage to children will be create a domino effect in the future. Consequently, it should be recognized and taken measures taken in advance.

1 Giriş

Yoksulluk Gelişmekte olan ülkelerde tüm gelişmelere rağmen en büyük sorunlarının başında gelmektedir. Yoksulluk, asgari yaşam standardını sürdürebilmesi için temel ihtiyaçları karşılayan gelire sahip olunmaması durumu olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk konusu, birçok ülkede sektörel ve ulusal düzeyde incelenmesinin yanı sıra hane halkı ve toplumsal cinsiyet düzeylerinde de incelenmektedir. Bu çalışmalar genel olarak incelendiğinde Yoksulluktan en fazla etkilenen kesim kadınlar ve çocuklardır. Yoksul çocuklar sadece gelişmekte olan ülkelerde görülmez. Yoksul çocuk gelişmiş ülkelerde ve gelir düzeyi yüksek ailelerde de ortaya çıkma ihtimali vardır. Yetişkin yoksulluğunu istihdam artışı, yardım ve hibelerle zaman içinde çözmek mümkündür. Ancak çocuk yoksulluğu ileriki dönemlerde de devam etmektedir. Maalesef hanehalkına yapılan yardımlar yeterli gelmemektedir. Bu yüzden sorun net olarak ortaya konmalı ve çocuklara yönelik özel politikalar uygulanmalıdır. Çocuk toplumsal yapının öznesidir. Ona gelecek zarar domino etkisi yaratacaktır. Bu yüzden önceden fark edilmeli ve önlem alınmalıdır.

Bu çalışmada kavramsal olarak yoksulluk tanımlandıktan sonra çocuk yoksulluğu açıklanacaktır. Genellikle düşük gelire sahip hanehalkı çocukları yoksul kabul edilerek daha yüksek gelirli ailelerde ve toplumlarda çocuk yoksulluğu ihmal edilmektedir. Çalışmanın amacı gelişmiş ülkelerde de rastlanılan çocuk yoksulluğu sorununu ortaya koyarak Türkiye’de bu sorunun varlığını ortaya koymaktır. Hanehalkına yapılan yardımların çocukların yoksulluğu üzerinde bir etkisi olmadığını veya düşük olduğunu göstermektir. Türkiye’de yapılan çalışmalar maalesef ekonometrik model kullanılacak kadar uzun bir zaman serisine sahip değildir. Resmi istatistik kurumu tarafından yapılan çalışma düzenli bir hale getirilmelidir.

Türkiye en gelişmiş yirmi ülke arasında olduğuna göre çocuk yoksul sayısının da bu ülkeler kadar düşük olması beklenmektedir. Göreli yoksulluğun gelişmiş ülkelere nazaran daha yüksek bir orana sahip olması nedeniyle yoksullukla mücadele programları uygulanmalıdır. Çocuk yoksulluğu gelecek nesillere aktarıma neden olduğundan dolayı bu sorununla baş edebilmek için yoksul çocuklar sorunu çözümlenmelidir. Çözmek için de sorunun varlığı ortaya konmalıdır. Gelişmiş ülkelerde çeşitli aile tiplerinde çocuk yoksulluğu büyük bir sorun oluşturmaya başlamıştır. Türkiye’de ise kendine özgü bir program uygulaması gereklidir. Türkiye’de nüfus artış politikası teşvik ederken yeni nesil yoksul yaratmaya neden olunmamalıdır. Bu makalede yıllar itibarıyla çeşitli istatistiklerden hanehalkı ve yoksul çocuk arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır.

2 Kavramsal Çerçeve

Yoksulluk kavramı sadece gıda veya üretim yetersizliği ile ilişkilendirilebilecek tek yönlü bir kavram değildir. Sadece maddi kriterlerin altında olmakla ilişkilendirildiğinde gelişmiş ülkelerde hiç rastlanılmaması gerektirir. Gelişmiş ülkelerde yetkin uygulanan sosyal politikalar sayesinde azaltılmasına rağmen yoksulluk çeşitli şiddette değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yoksulluğun tek bir tanımını yapmak mümkün değildir. Literatür incelendiğinde farklı yoksulluk tanımlarıyla karşılaşılır. Ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarına bağlı olarak yoksulluk da değişmektedir. Az gelişmiş ülkelerde yoksulluk büyük bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ülkelerde yoksulluk daha çok açlık, barınma ve güvenlik sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Ülke geliştikçe insanlar arasındaki yaşam standardı farklılığına dönüşmektedir. Yoksulluğun çok boyutluluğu sınırlarını net olarak çizmeyi zorlaştırmaktadır.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde, ihtiyaç, yaşam standardı, kaynak yetersizliği, temel güvenlik eksikliği, yetki eksikliği, çoklu yoksulluk, yoksun bırakma, eşitsizlik, sınıf, bağlılık ve kabul edilmeyen ekonomik güçlük olarak on bir tane anlam kümesini içermektedir (Ak, 2016).

Mutlak yoksulluk, maddi kriterleri dikkate alarak açlık sınırının altında, gelir dağılımının tabanında yaşayan insan grubunu göstermektedir. Mutlak yoksullar yaşamını sürdürecektir asgari bir gelire sahip değildirler. Bu nedenle asgari ihtiyaçlarını da sağlayamazlar. Yeterli mal ve hizmetten yararlanamazlar.

Görelî Yoksulluk, iyi yaşam standardının ülkeden ülkeye hatta zamana göre değişmesi nedeniyle özellikle gelişmiş ülkelerde mutlak yoksulluk oranını karşılayacak bir ölçü olmaması nedeniyle geliştirilmiştir. Toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir veya harcamaya sahip olan birey veya hanehalkı görelî olarak yoksul kabul edilmektedir (Özcan, 2016). Dolayısıyla yoksullukta tek ölçme yöntemi ve yaklaşımının olmaması yoksulluğun kavranmasını güçleştirmektedir. Tüm bu karmaşanın yanında aile fertlerinin yoksulluklarının birbirinden farklı olması da büyük bir sorundur. Aynı hane halkı içinde bireylerin bazıları yoksulluk sorunu yaşamazken daha güçsüz bireyler yoksulluk sorunuyla karşılaşmaktadırlar.

BM Kalkınma Programına göre yoksulluk insan yaşamını etkileyen çok boyutlu bir kavramdır. BM kalkınma programının yayınladığı endeks de bu nedenle “çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi Verileri” olarak adlandırılmaktadır. BM’e göre yoksulluk gelişmekte olan ülkelerde azalmasına rağmen halen kader olarak kabul edilmekte, kanıksanarak içselleştirilmektedir. Bir kültür olarak kabul edilerek gelecek nesillere aktarılmaktadır (UNDP 2014). Burada çocuk yoksulluğu önem kazanmaktadır. Çocuklar yoksullukla beraber büyüdüğünde bunu kabullenmekte veya kabul etmek zorunda kalmaktadır. Yoksulların çocukları daha kötü beslenme, barınma gibi nedenlerle sağlık sorunlarıyla yaşamaktadır. Ayrıca yaşlılarıyla aynı eğitimi almadıklarından istihdama dahil olamamakta ve gelecek nesilde de yoksulluk sorunu devam etmektedir. Çocuk yoksulluğu sorunu sadece gelişmekte olan ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de karşılaşılan büyük bir sorundur. Gelişmiş ülkelerdeki refah oranlarının yüksekliğine rağmen sosyal politikaların çocuklara ulaşamaması ve yardımların yeterli gelmemesi, aile içinde dengeli dağıtılmaması gibi nedenlerle çocuk yoksulluğu sorunu yaşanmaktadır.

Gelişmekte olan ve ya az gelişmiş ülkelerle ilgili yoksulluk sorunu hakkında çalışmalar yapılırken gelişmiş ülkelerdeki sorun gözardı edilmektedir. Bu ülkelerde mutlak yoksulluk sorunu çözülmesine rağmen görelî olarak yoksulluk sorunu devam etmektedir. Ayrıca çocukların yoksulluğu tüm nüfusla karşılaştırıldığında daha yüksek çıkmaktadır.

3 Gelişmiş Ülkelerde Görelî Yoksulluk Sorunu

Çok boyutlu bir sorun olan yoksulluk gelişmiş ülkelerde de büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bölüşüm ve dağıtım mekanizmaları dengeli olmadığında gelir artıcı politikalar yoksulluk sorununu çözmemektedir. Özellikle üst üste yaşanan krizlerle birlikte çocuklar yoksulluktan etkilenmişlerdir. Bu sorunu ortaya koymak amacıyla Unicef “Ekonomik Durgunluk Dönemi Çocukları” isimli raporu yayınlamıştır. Raporda gelişmiş ülke olarak Avrupa Birliği ve OECD ülkeleri olmak üzere 41 ülke incelenmiştir. 2008 yılından beri devam eden krizin etkileri gelişmiş ülkelerde çocuk yoksulluk oranını yükseltmiştir. Rapora göre 41 ülkeden 23 tanesinde çocuk yoksulluğu yükselmiştir. Daha az gelir daha az koruma toplam yoksulluk oranından daha yüksek oranda çocuk yoksulluğu ile karşılaşılmasına neden olmuştur. Özellikle tek ebeveynli ailelerde sorunlar daha fazla büyümüştür. Bu nedenle OECD de “Hayat Nasıl? Refah Ölçümleme 2015” isimli raporunda 34 üye ülkeyi incelemiştir. Yayımlanan raporda çocuk yoksulluğu ile ilgili bir bölüm yayınlamıştır. Rapora göre ekonomik kriz sonrası yaşanan eşitsizliklerden en çok çocukların etkilendiğini göstermektedir. OECD ülkelerindeki her 7 çocuktan biri yoksuldur. Kriz öncesine göre çocuk yoksulluğu 2/3 artmıştır.

Ülkeler	Tüm Nüfus	Çocuk (0-17Yaş)
Avusturya	0,08	0,8
Belçika	0,10	0,13
Kanada	0,12	0,14
Danimarka	0,06	0,04
Finlandiya	0,07	0,04
Fransa	0,08	0,11
Yunanistan	0,14	0,18
İtalya	0,13	0,18
Meksika	0,20	0,25
İspanya	0,15	0,21
Amerika	0,17	0,21
Türkiye	0,19	0,28
Almanya	0,09	0,09

Tablo1: Medyan Gelirin %50 sine Göre Gelişmiş Ülkelerde Görelî Yoksulluk Oranı **Kaynak:** OECD Economic and Social Statistics, 2014

Yoksulluk oranları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Yukarıdaki tabloya göre ülkelerin tün nüfus yoksulluk oranlarını ve çocukların yoksulluk oranlarını karşılaştırmaktadır. Danimarka yoksulluk oranı olarak en düşük değere sahiptir. Ama ekonomik ve teknolojik olarak dünyanın en gelişmiş ülkeleri olarak kabul etmek hatalı olur. Danimarka ve Finlandiya'yı diğer ülkelerden ayıran özellik sadece düşük oranlara sahip olması değildir. Aynı zamanda tüm yoksulluk oranından daha düşük çocuk yoksulluğuna sahip olmalarıdır. Almanya ve Avusturya da aynı oranda iken diğer ülkelerde çocuk yoksulluk oranı tüm yoksulluk oranından daha yüksektir. Türkiye OECD ortalaması olan %11'in çok üzerinde yoksulluk oranına sahiptir. Çocuk yoksulluğu açısından en yüksek orana sahip OECD ülkesidir. Dolayısıyla çözüm bekleyen önemli sorunlardan birisidir.

Gelişmiş ve zengin ülkeler olarak kabul edilen OECD ülkelerinin ortalamaları incelendiğinde çocuk yoksulluğuyla karşılaşılmaktadır. 15 yaşından küçük çocukların %7,9'unun evinde 10 adetten az kitap bulunmaktadır. 15 -19 yaş grubundaki çocukların %6,9'u eğitim almamaktadır. Ergen yaştaki çocukların %12,9'u tek ebeveynli olarak yaşamaktadır. Aileleriyle sadece haftada bir iki kez beraber aynı masada yemek yiyen 15 yaşından büyük çocukların sayısı %80'lere varmaktadır. Bu çocukların %31'i son iki ay içinde zorbalıkla karşılaşmışlardır. Erken gebelik yaşayan 15-19 yaş arasındaki çocuk sayısı %16'ya ulaşmıştır (UNICEF, 2015a).

Gelişmekte olan ülkelerde sorun daha vahimdir. %33,9 çocuk beş kişiden fazla kişiyle tek bir odada yaşamaktadır. %30,7'sinde tuvalet, %21'inde temiz su yoktur. %13 çocuk hiç okula gitmemektedir. Hiç televizyon, radyo, gazete ve telefonu olmayan çocukların oranı %16,1'dir. Açlık sınırının altında yaşayan çocuk sayısı %16,1'dir (Gordon, 2005).

4 Türkiye'de Yoksulluk

OECD ülkeleri içinde en yüksek yoksulluk oranına sahip Türkiye uygulanan politikalar sayesinde yoksulluk sorunuyla mücadelede başarılı sonuçlar elde etmiştir. Mutlak yoksulluk sorununu büyük ölçüde çözülmüştür. Ekonomik büyüme ve sosyal politikalar sayesinde mutlak yoksulluk sıfıra yaklaşmıştır. Günlük 1 doların altında yaşayan aşırı yoksul oranı 1994'de %1,1 iken 2006 yılında sıfıra düştü. Bu nedenle, fert yoksulluk oranlarının TÜİK tarafından hesaplanması, 2009 yılı yoksulluk araştırmasıyla son bulmuştur. Açlık sınırının altında kalanlar için endeks oluşturmak istatistiki açıdan geçersiz hale gelmiştir. TÜİK 4.3 doların altında yaşayan yoksullarla ilgili çalışmalara ise devam etmektedir. Bu rakam da 2014 yılında 1.62'ye gerilemiştir. Mutlak yoksul sayısı 20 milyondan 1.25 milyona düşmüştür (TÜİK, 2014a). Türkiye'de yaşanan başarı gelişmekte olan ülkelerin başarılarıyla benzer özellik göstermektedir. Gelişmekte olan 107 ülkede yoksulluk oranı 1990 yılından günümüze yarı yarıya yaklaşık %30'lara inmiştir (ILO, 2014). Ancak Türkiye ekonomik büyüklük olarak OECD ülkeleri arasında ilk 20'de yer almaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk oranlarını dikkate alarak çalışma yapılmalıdır. Bu nedenle medyan geliri dikkate alan göreceli yoksulluk endeksleri kullanılmalıdır.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Yoksul Sayısı	12548	11163	11580	12097	12025	11670	11998	11137	11332
Yoksulluk Oranı	18,6	16,3	16,7	17,1	16,9	16,1	16,3	15,0	15,0
Yoksulluk Açığı	31,7	26,4	25,6	28,0	26,6	26,3	26,9	26,0	24,4

Tablo 2: Eşdeğer Hanehalkı Kullanabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı (Medyan gelir %50) **Kaynak:** TÜİKb.

Göreceli yoksulluk medyan gelirin %50'si dikkate alındığında 2006 yılında %18,6 iken 2007 ve 2008 yıllarında düşmeye başlamıştır. Ancak 2009'da %17,1'e yükselmiştir. Dada sonra tekrar düşüş trendine girerek 2014 yılında %15'e düşmüştür. Yoksulluğun derecesini gösteren yoksulluk açığı rakamları 2006 yılında %31,7'den düşmeye başlamıştır. 2009 yılındaki yükselişin ardından 2014 yılında %24,4'e inmiştir. Mutlak yoksulluk ile karşılaştırıldığında daha düşük bir başarı gösterilmiştir. Açlık sınırında yaşayan yoksullarla ilgili sağlanan başarı göreceli yoksullukta sağlanamamıştır. Göreceli yoksulluk daha ayrıntılı incelenerek özel politikalar uygulanmalıdır.

Şekil 1: Fert Yoksulluk Oranı 2013 **Kaynak:** TÜİK 2015a

Türkiye'de yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları, Kişi başı günlük 4,3 doların altında yaşamak zorunda kalanlar incelendiğinde 2002 yılında %30,30 iken gerek GSYH' da büyüme gerek kişi başına gelirin artmasıyla 2013 yılında 2,06'ya düşmüştür. Ancak kent kır ayrımı göz önüne alındığında kentteki yoksullukla mücadelede kazanılan başarının kırsalda aynı başarıyı gösteremediği görülmektedir. Kentte sıfıra

doğru yaklaşan oran kırsalda hala yüksektir. 2010 yılında metodolojik değişim yapılmadan önceki tarihe bakarsak harcama esaslı göreceli yoksulluk 2002 yılında kentte 11,33 iken kırsalda 19,86 olarak gerçekleşirken son açıklanan tarih olan 2009 yılında kentte 6,59'a düşmüştür. Aynı tarihte kırsaldaki harcama esaslı göreceli yoksulluk hızla yükselerek 34,20'ye yükselmiştir. Kırsalda iyileşme yerine daha da kötüleşme yaşanmış ve yoksulluk hızla artmıştır. Kırsaldaki yoksullaşma kent ile olan farkın derinleşerek büyümesine neden olmuştur. 2010 yılı sonrası yeni yöntemle hesaplamalarda da kent kır ayrımı açıkça görülmektedir.

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve hanehalkı gibi faktörler yoksullukla karşılaşılma riskini etkilemektedir. Örneğin, kadınların yoksullukla karşılaşma riski gelişmiş ülkelerde bile erkeklerden daha yüksektir. AB genel ortalamasında kadın yoksulluğu riski erkek yoksulluğundan %3daha fazladır. Hele aile reisi kadın olan tek ebeveynli çocuklu ailelerde yoksulluk riski %35'lere, İngiltere ve Hollanda gibi zengin ülkelerde bu oran %50'ye ulaşmaktadır. Ayrıca hanehalkı tipi bakımından 65 yaş üstündeki yetişkinlerden oluşan ailelerde de yoksulluk riski yükselmektedir (Öztürk ve Çetin, 2009).

Birleşmiş Milletler 1994 yılından başlayarak her yıl mayıs ayında Uluslararası Aile Gününü kutlamaktadır. Türkiye'de buna istinaden TÜİK olarak 2012 yılından itibaren aile ile ilgili çalışmalar yayınlamaya başlamıştır. Türk aile yapısı 2015 yılında yaptığı açıklamaya göre bir önceki yıl %8,6 olan tek kişilik hane halkı oranı %8,9'a yükselmiştir. Tek ebeveyni anne olanların büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Erkekler sadece %15 civarındadır. Üç kuşağı da içeren geniş hane halkı oranı da %13,5'den %13,1'e düşmüştür TÜİK, 2015c).

Tüm hanehalklarının yaklaşık 5'de biri yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Hanehalkı tipine göre yoksulluk oranı incelendiğinde yoksulluk ve çocuk arasındaki ilişki kuvvetlenmektedir. 25 yaşından küçük olan ve ekonomik açıdan pasif olarak ailesiyle yaşayan çocukları bağımlı çocuk olarak adlandırdığımızda, bağımlı çocuğu olan hanehalklarının yoksulluk oranı %27,7'ye çıkmaktadır. Çocuksuz ailelerdeki oran ise %7'ye inmektedir. Çocuklu ve çocuksuz hanehalkları arasında yoksulluk açısından büyük bir uçurum oluşmaktadır. Çocuklu ailelerde de yoksulluk oranı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Yıllar	Bağımlı çocuğu olan hane halkı	Tek Yetişkinli En az Bir Bağımlı Çocuğu Olan Hanehalkı	İki Yetişkinli En az Bir Bağımlı Çocuğu Olan Hanehalkı	İki Yetişkinli En az İki Bağımlı Çocuğu Olan Hanehalkı	İki Yetişkinli En az Üç ve Fazla Bağımlı Çocuğu Olan Hanehalkı	Hanehalkı Tipi Belirlenemeyen
2006	21,3	29,8	6,5	11,2	37,4	17,3
2007	19,2	19,0	5,2	8,9	34,5	15,1
2008	20,1	24,2	5,5	9,5	36,8	6,2
2009	20,6	25,8	6,9	9,7	38,5	19,3
2010	20,3	22,5	6,1	9,1	37,6	15,4
2011	19,4	27,2	6,0	7,8	36,4	10,9
2012	19,7	23,4	4,8	8,8	37,8	21,3
2013	18,3	21,4	4,4	7,8	36,4	-
2014	18,4	23,6	4,1	7,9	35,8	4,0

Tablo 3: Hane Halkı Sayına Göre Yoksulluk Oranı Kaynak: TÜİK 2015d

2006 yılında bağımlı çocuğu olan hanehalkı %21,3'ten 2014 yılına geldiğinde 18,4'e düşmüştür. Bu düşüş mutlak yoksulluk oranındaki başarı kadar olmasa da düşüş trendinde olması iyidir. Tek yetişkinli en az bir çocuğu olan hanehalkında yoksulluk oranı daha yüksektir. Ancak AB ortalamasının %35'lere çıktığı bir durumda 2006 yılındaki %29,8'lik oran yüksek kabul edilmemelidir. Gerçi bu oran zaman zaman içinde dalgalanmalar göstermesine rağmen son yıllarda %23,6'ya inmiştir. Tek ebeveynli ve çocuklu ailelerde yoksullukla karşılaşma riski azalmıştır. Hanehalkları genel olarak incelendiğinde en düşük yoksulluk oranına sahip aile tipi iki ebeveynli tek çocuklu ailelerdir. Çocuk sayısı ikiye çıktığında yoksulluk oranı da iki katına çıkmaktadır. İki çocuklu ailelerdeki yaklaşık %8'lik oran çocuk sayısı nispeten makul düzeydedir. Çocuk sayısı üçe çıktığında tek çocukluklara göre yoksulluk oranı yaklaşık 9 katına çıkmaktadır. Çocuk sayısı arttıkça yoksul sayısı radikal bir şekilde artmaktadır. Çocuk yoksulluğu dikkate değer rakamlara yükselmektedir. Kalabalık ailelerle yoksulluk arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Tek ebeveyni aileler bile çok çocuklu ailelerden daha iyi durumdadır.

TÜİK 2014 verilerine göre hanehalkı büyüklüğü açısından bölgeler arasında da büyük farklılıklar vardır. Türkiye ortalaması 3,6 iken, en yüksek olduğu iller Şırnak 7,3; Hakkâri 6,6 ve Urfa 6,1 olmak üzere doğuda toplanmıştır. Batı bölgelerde ise hanehalkı büyüklükleri Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Çanakkale 2,7 iken Balıkesir ve Eskişehir 2,9 kişilik aile büyüklüğüne sahiptir. Bu verilere göre yoksulluk doğuda büyük bir sorun olarak bulunmaktadır. Ancak sorunun en büyük kısmı kalabalık ailelerde yetişen çocukların büyük bir kısmının da yoksul çocuklardan oluşması nedeniyle gelecek dönemlerde de sorunun devam etmesidir. Batı ve doğu arasında büyük farklılık farklı sorunları da beraberinde getirecektir.

Makroekonomik istikrar ve büyüme, çocukların yoksulluğunu çözen bir politika olmaktan çıkmaktadır. Ailelerin refah düzeyindeki artış çok çocuklu ailelere yansımamaktadır. Bölgeler arasındaki fark açılmaktadır. Türkiye

genelinde çocuk yoksulluğu oranı %44,3'e çıkmıştır. Kısaca her iki çocuktan biri yoksuldur (Kabaş ve Kandır, 2015).

5 Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu

0-17 yaş grubu çocuklar tüm dünyanın yaklaşık %30'unu oluşturmaktadır. 1945'lerde bu oran %45'ler civarında idi. Azalan çocuk nüfusunun 2075 yılında %17,6 düşeceği tahmin edilmektedir. Bu azalmada kentleşme, kadının aktif çalışma hayatı gibi etmenlerin yanında son yıllarda sık yaşanan krizlerin yarattığı yoksulluk da etken olmuştur. Yoksulluğun tüm ülkelerde hatta gelişmiş ülkelerde bile artışı büyük bir sorun haline getirmiştir. Hane içindeki yoksulluk bireylere farklı derecede etki etmiştir. Gelir getiren yetişkinler daha az etkilenirken çocuklar yoksulluktan en çok etkilenen kesim olmuşlardır. Yoksul çocuklar yoksulluğu gelecek nesillere taşıdıklarından dolayı ayrıca incelenmeli ve önlem alınmalıdır. Bu konuda UNICEF tarafından yapılan çocuk yoksulluğu çalışmasına göre 2008 krizinden 2014'e kadar 2,6 milyon çocuk daha yoksullaşmıştır. Çocuk yoksulluğu, başta en yüksek artışın İzlanda olduğu devamında Yunanistan ve İrlanda'nın geldiği araştırmaya konu olan ülkelerde yoksul çocuk oranları %29 ile 41 arasında değişerek 76,5 milyona yükselmiştir (UNICEF, 2014b).

Türkiye		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	Erkek	32,0	33,3	32,9	32,6	31,4	32,8	32,0
	Kız	33,6	34,8	35,7	34,9	33,2	32,7	33,1
Yaş grubu	0-5	32,8	32,9	33,4	31,7	30,6	31,6	30,1
	6-13	33,6	35,5	36,1	35,0	33,4	33,6	33,9
	14-17	31,1	32,4	33,8	34,2	32,4	32,9	33,6

Tablo 4: Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Yoksul Çocuk Sayısı ve Yoksulluk Oranı, **Kaynak:** TÜİK 2014

Türkiye son 20 yılda büyümüş ve kişi başına düşen milli gelirden artış sağlamıştır. Ekonomik büyüklük olarak OECD ülkeleri arasındaki yerini almış ve 17.lige kadar yükselmiştir. Ancak yoksulluk gibi önemli göstergelerde hele çocuk yoksulluğu gibi önemli bir oranda aynı başarıyı yakalayamamıştır. Ülke nüfusu genç olmasına rağmen bu kesimin GSYH' dan aldığı pay küçük kalmıştır. 2008- 2012 yılları arasındaki nüfus artışına rağmen bütçede GSYH ile orantılı olarak bir artış yaratılmamıştır.

2013 yılı itibariyle Türkiye nüfusunun %29,7'i çocuklardan oluşmaktadır. Ab ülkeleri ile karşılaştırıldığında en yüksek çocuk nüfusuna sahip ülkedir. En az çocuk sayısına sahip Almanya (%16)'nın yaklaşık iki katına sahiptir. Çocuk nüfusu Fransa'da %22,2, İngiltere'de %21,2, İsveç'te % 20,2, Yunanistan'da %17,6 ve İtalya'da %16,8 olarak gerçekleşti (TÜİK, 2015c). Türkiye'de her üç kişiden birisi çocuktur. Yüksek çocuk nüfusuna rağmen 2010 yılında çocuklara yönelik harcamaların GSYH'ya oranı %3,59 iken bir sonraki yıl %3,4'e düşmüştür. Eğitim harcamalarını çıkarırsak oran 2010 yılında %1,21 iken 2011'de bu oran %1,11 olarak gerçekleşmiştir. GSYH oranı zaten gelişmiş ülkelere kıyasla düşüken yıldan yıla daha da düşmüştür. GSYH büyürken yaşanan düşüşler çocuk yoksulluğunda etken faktörlerden birisidir. Gelecek nesillere yoksulluğun aktarılmasını için GSYH' dan çocuklara aktarılan pay GSYH'nın artışından büyük veya en azından aynı düzeyde olması gerekir (Durmuş, vd, 2013: 45). TÜİK verilerine göre eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %60 kabul edersek, yoksul çocukların yoksul fertler içindeki oranı %44,3'tür. Bu oranın yüksekliği gelecek nesillere yoksulluğun taşınacağına önemli bir göstergesidir.

Şekil 2: İBBS 1. Düzey'e Göre Yoksul Çocuk Sayısı ve Yoksulluk Oranı, (Medyan Gelir %60) **Kaynak:** TÜİK Çocuk İstatistikleri

Şekil 2'ye göre 0-6 yaş grubunda Batı Marmara %18,6'lık oranla en düşük yoksulluk grubunu oluşturmaktadır. Aynı yaş grubunda Batı Anadolu ve İstanbul en yüksek orana sahiptir. 6-14 Yaş grubunda en yüksek yoksulluk Ortadoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz'de iken en düşük Orta Anadolu'da yaşanmaktadır. Kuzeydoğu Anadolu 14-17 yaş grubunda ve tüm yaş grupları içinde en yüksek yoksulluk oranıyla %30,5'e, onu çok yakından takip eden Batı Anadolu %30,3 çıkmaktadır. Kısaca en fakir bebekler batıda doğmakta, gençlerin en fakirleri ise Kuzeydoğu ve Batı Anadolu'dan çıkmaktadır.

Türkiye 16 yaş altındaki nüfusun yoksullukla karşılaşma riski %30,2 ile OECD ülkeleri arasındaki kötü konumu ile toplumsal olarak büyük bir sorun yaşamaktadır. Hanehalkıyla beraber değerlendirilen bu yoksulluk oranı aslında gerçeği yansıtmamaktadır. Gelir azaldığında yoksul olarak tanımladığımız çocuklar aslında daha çok etkilenmektedirler. Yoksul çocuklar hane içinde daha yoksullaşmaktadır. Aslında yoksul çocuk sayısının daha yüksek olduğu kabul edilmeli ve yeniden tanımlanmalıdır. Bu ortamdaki çocuklar yetersiz beslenmekte ve salıksız şartlarda yetersiz eğitim alarak büyümektedirler. Dolayısıyla bedensel ve zihinsel olarak yüksek gelirli aile çocuklarında geri kalmaktadırlar. Yetişkin olduklarında yetersizlikleri nedeniyle yoksul olarak hayatlarını sürdürmek zorunda kalmaktadırlar. Tüm bu gelişme de kuşaklar arası bir kısır döngüye dönüşmektedir. Sorun daha büyüyerek ve derinleşerek ülke genelini etkiler hale gelmektedir. Dünya Bankasının raporuna göre nesiller arası fırsat grupları karşılaştırıldığında düşük fırsat grubuna sahip yoksul çocukların oranı yüksek fırsat grubuna sahip çocukların yaklaşık 16 kat fazlasıdır (Kahraman ve Gül, 2015).

Az gelişmiş ülkelerde tuvaletin ev içinde veya dışında kullanımı bir yoksulluk göstergesi olarak kullanılmaktadır. En az bir çocuğa sahip ailelerde 2011 yılında yapılan istatistiğe göre konut içinde tuvaleti olmayan illerde en yüksek oran %52,4 ile Iğdır, %50 ile Kars, % 41,8 ile Ağrı ve Ardahan'dır. Türkiye genelinde %7,4'ünün tuvaleti konut içinde değildir. Kısaca Doğu Anadolu'da her iki çocuktan biri güvenli barınma sorunu yaşamaktadır. Bu nedenle çocuklarda sık sık ev kazaları görülmektedir. 1-17 yaş grubu çocuklarda ölüm nedenleri arasında ilk sırada dışsal yaralanmalar ve zehirlenmeler gelmektedir. Bu yaş grubu içinde en fazla ölüm oranına 5-14 yaşta rastlanılmaktadır (TÜİK, 2014).

Bedensel ve zihinsel gelişim için barınma yanında çocuk gelişimi için iyi beslenme de gereklidir. Sağlıklı gelişemeyen çocuk hem ailesine ekonomik olarak ek yük getirir hem de gelecek nesilde yoksulluk sarmalından kurtulamaz. Çeşitli ülkelerde yapılan çalışmalarda diyabet, obezite ve hipertansiyon gibi sürekli hastalıklar yoksul aile çocuklarında daha çok görülmektedir (Şener ve Ocakçı, 2014). 7-8 yaş grubu çocuklarda TÜİK tarafından yapılan çalışmaya göre kilolu çocukların Türkiye genelindeki oranı %7,5 çıkmıştır. Şişman çocukların %10,3'ü kentte yaşayan erkek çocuklardır. Kentli kızlar %6,5'lik bir orana ulaşırken kırsal alanda kilolu çocuk sayısı azdır. Beden kitle endeksi gözönüne alındığında sonuçlar daha kötü çıkmaktadır. Her dört çocuktan biri normal beden kitle endeksine sahip değildir, kilolu veya obezdir.

		Erkek				Kız		
		Toplam	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır
Ağırlık	Zayıf	2,3	2,3	1,8	4,2	2,3	2,0	3,3
	Normal	90,2	88,6	87,8	92,9	91,9	91,5	93,7
	Kilolu	7,5	9,1	10,3	3,0	5,9	6,5	2,9
Uzunluk	Bodur	2,4	2,2	1,6	5,6	2,6	1,8	6,0
	Normal	95,3	94,8	95,0	93,9	95,8	96,3	93,7
	Uzun	2,2	3,0	3,4	0,5	1,6	1,9	0,2
Beden Kitle	Zayıf	2,1	2,2	2,1	2,4	1,9	1,9	1,3
	Normal	75,5	74,5	72,9	82,8	76,5	74,6	85,0
	Kilolu	14,2	13,3	13,7	11,1	15,0	16,0	10,5
	Obez	8,3	10,0	11,2	3,7	6,6	7,4	3,1

Tablo 5: Çocukların (7-8Yaş) Boy ve Kilo Dağılımı Kaynak: TÜİK 2014

Bu kadar yüksek yoksulluğun olduğu Türkiye'de çocukların suça bulaşması da kaçınılmazdır. Güvenlik birimine gelen çocuk sayısı 2011 yılında 204.040'den, 2013'de 273.571'e çıkmıştır. Suça sürüklenme hızla artmaktadır. 2011 yılında 84.916 iken rakam 115.439'a yükselmiştir Ceza alarak hüküm giyen 161.711 çocuk en çok hırsızlık, yağma ve yaralama suçlarını işlediler (TÜİK, 2014).

Yoksullukla bağlantılı olarak çocuk istihdamının yüksekliği de çözülmesi gereken bir sorundur. Türkiye'de her iki çocuktan birisi ev işlerinde çalıştırılmaktadır. Hatta 2006 ile 2012 yılı ile karşılaştırıldığında oranın %4,5'den 49,2'ye yükseldiği görülmektedir. Aynı yıllarda ekonomik işlerde çalışan çocukların oranı %5,9 olarak gerçekleşmiştir. Erkeklerde dışarıda çalışma oranları %8'lere kadar çıkarken kızlarda evde çalışma oranı daha yüksektir.

Çocuk yoksulluğu eğitimde de sorun yaratmaktadır. Türkiye'de halen 1.297.000 çocuk okula gitmemektedir. Oransal olarak %8,5'dir. 15-17 yaş grubunda her dört çocuktan birisi okula gitmemektedir. Kırsal alanda sorun daha büyümekte gençlerin %40'ı okula gitmemektedir. Kırsal alanda her iki kız çocuğundan birisi okula gitmemektedir. Türkiye genelinde çocuklar 14 yaşına kadar tarımsal alanda çalışmakta, 14 yaş sonrasında %80'lere varan oranda sanayi veya hizmet sektöründe çalışmaktadır. Her iki çocuktan biri aileye gelir desteğinde bulunmak için çalışmaktadır. İş ve meslek öğrenmek amacıyla çalışanların oranı %15'lerde kalmaktadır (TÜİK, 2014).

Çocuklar kültürel faaliyetlerde de bulunmamaktadır. Türkiye'de günlük gazete alan çocuklu aileler sadece 2013 yılı itibarıyla %4'tür. Yine çocuklu ailelerin %2,5'i sinema, tiyatro, maç gibi alışkanlıkları vardır. %96 gazete okumayan ve %97,5 kültürel faaliyetlerde bulunmayan ailelerde çocukların geleceğe hazırlanması mümkün değildir.

6 Sonuç

Eğitim almayan çocukların yoksulluk kısır döngüsünü kırması imkânsızdır. Özellikle kırsal alanda okutulmayan kızlar yoksul çocuklar yetiştirerek yoksulluğun gelecek dönemlerde devam etmesine neden olmaktadır. Türkiye genelinde okutulmayıp çalışmak zorunda kalan çocuklar gelecek neslin de yoksul adaylarıdır. Uzun dönemde ortaya çıkan maliyeti çocuklar ödemektedir.

Yoksul çocukların sadece okula gitmesi yeterli değildir. Onlara yardımcı olacak rol model büyükleri yoktur. Ayrıca beslenme yetersizlikleri nedeniyle gelişimleri geri kalmıştır. Genellikle çok çocuklu ailelerin çocukları oldukları için ilgi ve takip de yoktur. Dolayısıyla suça sürüklenme ihtimalleri yüksektir. Okulu terk etmeleri için zaman içinde kendiliğinden ortaya çıkan bu nedenler ortadan kaldırılmalıdır.

Şu anki yoksulluk gelecek dönemin yoksulluk nedeni olmamalıdır. Çocuklarda okullaşma belirli sürelerde belirli yerlerde tutulma olarak kabul edilmemelidir. Yoksulluk etkilerini azaltıcı veya önleyici aktivitelere yer verilmelidir. Bu amaçla çocuk yoksulluğu tespit edilip çocuğa yönelik politikalar uygulanmazsa gelecekte daha kötü sorunlarla karşılaşılır. Bu nedenle çocuklar GSYH'dan nüfuslarıyla orantılı olarak pay almalıdır.

Kaynakça

- Ak Muammer, "Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk", *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 54, Nisan 2016.
- Durmuş Gözde, Ayşe Beyazova ve Nurhan Yentürk, 2013, "Sivil Toplum Kuruluşları İçin Çocuğa Yönelik Harcamaları İzleme", Uluslararası Katılımlı Sosyal Hizmet Sempozyumu 2013 Türkiye'de Çocuğun Refahı ve Korunması 'Kapsayıcı Bir Yaklaşım Arayışı' Sempozyum Bildirileri, 28-30 Kasım, Kocaeli, ss. 44-56.
- Gordon, David, 2005. *Child Poverty In the Developing World*, The Policy Press, Bristol, İngiltere.
- ILO (International Labour Organisation), 2014. *Indonesia: Labour and social trends update*, Geneva: ILO.
- Kabaş, Tolga ve Ediz Deniz Kandır, 2015. "Türkiye'de Yoksulluğun Azaltılmasında Demografik Kazancın Önemi." Türkiye Dördüncü Nüfusbilim Konferansı Hacettepe, Ankara: 67.
- Kahraman, Fatih, and Songül Sallan Gül, 2015. "Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu: Gaziantep Üzerine Bir Araştırma" *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8.1 ss 344-372.
- OECD, 2014, (Organisation for Economic Co-operation and Development) *OECD Factbook, Economic, Environmental and Social Statistics*, pp. 67.
- Özcan, Süleyman Emre, 2016. "Yoksulluk Göstergesi Olarak Hoşnutsuzluk Endeksi, Türkiye İçin Bir Deneme" *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı48, ss.294-313.
- Öztürk Mustafa, Başak Işıl Çetin, 2009. "Dünya'da ve Türkiye'de Yoksulluk ve Kadınlar", *Journal of Yasar University*, 3(11), 2661-2698.
- Şener Dilek Konuk, Ayşe Ferda Ocakçı, 2014. "Yoksulluğun Çocuk Sağlığı Üzerine Çok Boyutlu Etkileri", *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, Cilt 13, S.1, 57-68.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2015a. *Gelire Dayalı Yoksulluk İstatistikleri, 2006-2013*.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) 2015b. *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2006-2014 Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı*.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) 2015c. *Haber Bülteni, İstatistiklerle Aile 2014 22 Nisan 2014*, sayı:18624, 05 Mayıs.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2015d. *Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine ve hanehalkı tipine göre yoksul sayıları ve yoksulluk oranı 2006-2014*.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2014. *İstatistiklerle Çocuk*, Yayın No:4372, Ankara
- UNDP (United Nations Development Programme), 2014. *Human Development Report 2014*, http://www.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/hdr-2014.html.
- UNİCEF (United Nations Children's Fund) 2015a. https://www.unicef.org.nz/_data/assets/pdf_file/0003/5475/ChildPoverty_Bklt_ebook.pdf, 07 Aug 2015.
- UNICEF (United Nations Children's Fund) 2015b. "Child Poverty up by 2.6m in Rich World", <http://www.unicef-irc.org/article/1069>.